

Vrijwilligerswerk bij een natuurorganisatie of terreineigenaar

**Verantwoordelijkheid rond veilig werken in
de natuur**

Inleiding

Bij Bos- en natuurorganisaties zijn naast betaalde werknemers ook vaak vrijwilligers actief. Net als betaalde werknemers hebben vrijwilligers recht op een veilige werkplek. Het is belangrijk om het arbobeleid hierop af te stemmen. Daarom geven we in deze brochure duidelijkheid over de verantwoordelijkheid voor veilig vrijwilligerswerk, zoals die staat beschreven in de Arbowet en het Burgerlijk Wetboek. Daarbij leggen we uit wie welke acties moet ondernemen om aan die verantwoordelijkheid te voldoen.

Doelgroepen

Deze brochure is speciaal bedoeld voor:

1. professionals van bos- en natuurterreineigenaren die met groene vrijwilligers werken (bijvoorbeeld boswachters, landgoedeigenaren en vrijwilligerscoördinatoren);
2. vrijwilligers die voor een natuurorganisatie of terreineigenaar actief zijn: de herstellende, tellers en vertellers.

Voor zelfstandige vrijwilligersgroepen is een aparte brochure over dit onderwerp beschikbaar.

Wat zegt de wet?

In de wet staan vooral verplichtingen voor de werkgever. Bij vrijwilligers die voor een organisatie werken, is die organisatie de 'werkgever'. De vrijwilliger is in de meeste gevallen de 'werknemer'.

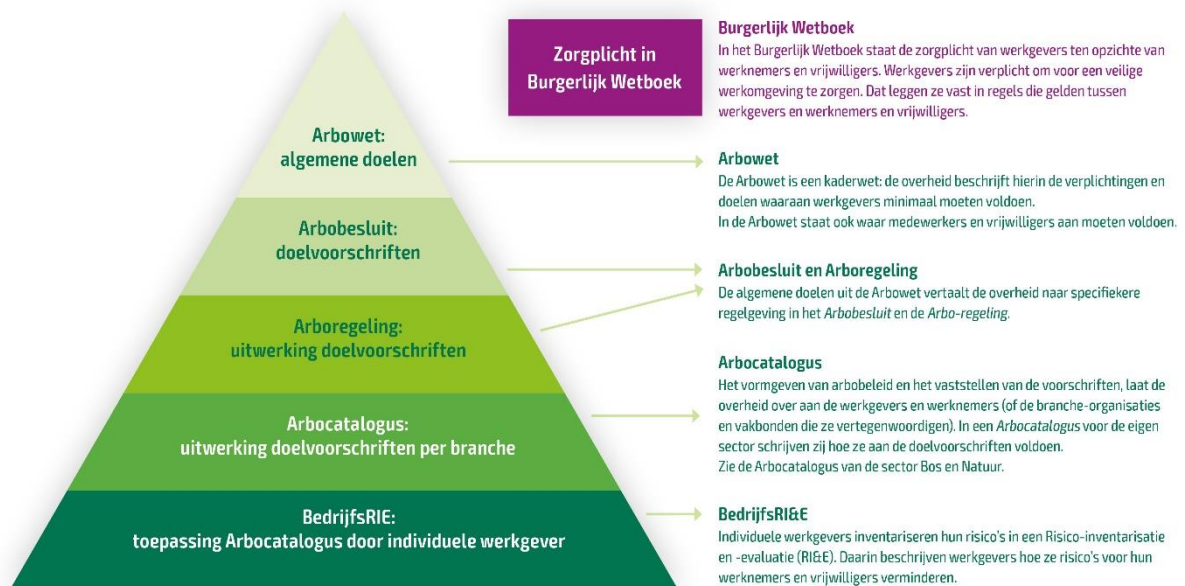
Op veilig werken zijn zowel de Arbeidsomstandighedenwet (Arbowet) als de zorgplicht uit het Burgerlijk Wetboek van toepassing:

- In de **Arbowet** staan regels van de overheid voor werkgevers. De overheid kan op basis van deze wet boetes en straffen uitdelen.
- In de **zorgplicht uit het Burgerlijk Wetboek** staan regels die gelden *tussen* de werkgever en werknemers onderling. De werknemer (of vrijwilliger) kan de werkgever op basis van dit artikel aansprakelijk stellen.

Structuur van de wetgeving

In dit schema zie je dat zowel de Arbowet als de zorgplicht uit het Burgerlijk Wetboek van toepassing zijn bij veilig vrijwilligerswerk.

De sector Bos en natuur maakt dus afspraken in de Arbocatalogus. Werkgevers zetten de wettelijke regels om in concrete maatregelen. Deze gelden ook voor vrijwilligerswerk.

Verplichtingen voor werkgevers

De Arbowet en de Nederlandse Arbeidsinspectie noemen vier verplichtingen waaraan werkgevers moeten voldoen om te zorgen voor een veilige en gezonde werksituatie:

- 1 Risico's in beeld hebben en beschrijven
- 2 Maatregelen nemen om de risico's te beheersen
- 3 Instructie geven aan werknemers/vrijwilligers
- 4 Toezicht houden

In de praktijk

Hoe voldoe je in de praktijk aan de vier verplichtingen die de wet beschrijft? Wie is waarvoor verantwoordelijk bij vrijwilligerswerk voor een natuurorganisatie of terreineigenaar?

Veiligheid in de werksituatie is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de natuurorganisatie of terreineigenaar en van de vrijwilligers. Vanuit de wet heeft de organisatie de meeste plichten, maar ook van de vrijwilliger wordt een aantal zaken verwacht, zoals het opvolgen van instructies en het letten op mogelijke risico's. Zo zorg je samen voor een zo gezond en veilig mogelijke werkomgeving. Dat lichten we hieronder verder toe.

1. Risico's in beeld hebben en beschrijven

Organisatie

De organisatie moet risico's in beeld hebben en schriftelijk vastleggen. Het gaat dan om waar de werkzaamheden plaatsvinden, hoe ze worden uitgevoerd en waarmee. Bijvoorbeeld of er met gevaarlijke machines gewerkt moet worden. Ook moet een organisatie in beeld hebben of er speciale doelgroepen meewerken. Het gaat dan bijvoorbeeld om minder ervaren vrijwilligers of minderjarigen.

Voor een organisatie met medewerkers in dienst, is een Risico-Inventarisatie & Evaluatie (RI&E) met een Plan van Aanpak verplicht. Hierin kunnen ook de risico's en maatregelen voor de vrijwilligers worden beschreven.

Vrijwilliger

Als een vrijwilliger op enig moment een risico of gevaarlijke situatie ziet, meldt hij dit direct bij de verantwoordelijke van die dag of bij degene die toezicht houdt. Het gaat er immers om dat je samen veilig werkt.

2. Maatregelen nemen

Organisatie

De organisatie moet alle noodzakelijke maatregelen nemen om risico's te beheersen:

- Zorgen voor een juist gebruik van machines, gereedschappen en persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM's). De organisatie is verantwoordelijk voor de opslag, het vervoer, het onderhoud en de noodzakelijke inspecties van machines, gereedschappen en PBM's. Ook moet de organisatie zorgen voor een duidelijke werkwijze voor het veilig uitreiken en innemen van machines, gereedschappen en PBM's. Tot slot moeten handleidingen beschikbaar zijn voor de gebruikers.
- Organiseren van hulpverlening. Dit kan Bedrijfs hulpverlening (BHV) zijn of Veldhulpverlening (VHV). Bij grote groepen vrijwilligers of bij evenementen, zoals natuurwerkdagen, is het zinvol om meerdere hulpverleners ter plekke te hebben. Zeker als het een omvangrijk gebied is. Belangrijk hierbij is dat iedereen weet wie de hulpverlener is en hoe zij deze persoon snel kunnen aanspreken.

- Zorgen voor goede communicatie, zoals duidelijke werkafspraken maken of handleidingen van machines beschikbaar stellen. Bij communicatie kan het ook gaan om een duidelijke klachtenprocedure en het instellen van een vertrouwenspersoon.

Vrijwilliger

Van de vrijwilliger wordt verwacht dat hij alle veiligheidsmaatregelen opvolgt die de organisatie vaststelt. Het gaat dan bijvoorbeeld over het gebruik van de PBM's, het op een juiste manier omgaan met gereedschappen en machines, enzovoort.

3 Instructie geven

De organisatie moet:

- Zorgen dat de vrijwilligers de juiste kennis en kunde hebben om veilig te kunnen werken. Bijvoorbeeld door hen de juiste cursussen te geven. In de 'Richtlijn Praktijkopleidingen' van de VBNE staat precies beschreven welke opleiding nodig is voor het werken met machines.
- Instructie geven aan vrijwilligers over risico's en te nemen maatregelen. Bijvoorbeeld door het houden van een Toolboxmeeting. Dat is een korte bespreking, meestal op de werkplek. Het doel is dat iedereen weet hoe hij veilig en efficiënt kan werken. Daarom wordt er in ieder geval aandacht besteed aan de risico's van het werk en het juiste gebruik van gereedschappen en uitrusting. Bij een Toolboxmeeting staan veiligheid en gezondheid dus centraal. Meer hierover leer je in de e-learning Toolbox geven.
- Vastleggen dat er instructie is gegeven.

Vrijwilliger

De vrijwilliger neemt deel aan instructies en volgt deze op. Ook volgt hij de benodigde opleidingen, bijvoorbeeld voor Veldhulpverlening of voor het gebruik van een machine.

4. Toezicht houden

Organisatie

De organisatie zorgt voor iemand die toezicht houdt op de werkzaamheden. Deze persoon kijkt of de werkzaamheden op de juiste manier worden uitgevoerd, of vrijwilligers de juiste PBM's gebruiken, enzovoort.

Dit betekent overigens niet dat er altijd iemand op de werkplek aanwezig moet zijn. Afhankelijk van het risico van de werkzaamheden, bepaalt de organisatie zelf hoe het toezicht wordt georganiseerd. Als het risico het toelaat, kan de vertegenwoordiger van de organisatie af en toe langskomen. Een organisatie kan ook een meewerkend voorman of vrijwilliger toezicht laten houden. Deze persoon kan ook zelf aan het werk zijn.

Vrijwilliger

De vrijwilliger volgt de aanwijzingen op van degene die toezicht houdt. Hij houdt de situatie ook zelf in de gaten. Risico's en gevaarlijke situaties meldt hij direct aan degene die toezicht houdt.

Let op: er is geen duidelijke grens tussen veilig en onveilig. Voelt iets niet veilig? Overleg dan eventueel eerst met een collega-vrijwilliger en/of meld het direct aan degene die toezicht houdt.

Als er toch iets misgaat

Door de juiste maatregelen te nemen, maak je het risico op incidenten zo klein mogelijk. Gaat er toch iets mis? Dan zijn de volgende zaken van belang:

Eerste hulp

Uiteraard heeft eerste hulp bij een incident de hoogste prioriteit. Om de hulpverlening goed te laten verlopen, moet er voor elke werksituatie een noodkaart opgesteld worden. Daarin staat hoe je moet handelen in het geval van een calamiteit, en informatie die dan belangrijk is. Bijvoorbeeld:

- of er hulpverleners aanwezig zijn;
- hoe hulpdiensten de werklocatie kunnen bereiken;
- hoe slachtoffers vanuit afgelegen gebieden vervoerd kunnen worden naar hulpposten.

De 'Checklist Veldhulpverlening' van de VBNE kan je hierbij helpen.

Calamiteitenplan

Elke organisatie moet een calamiteitenplan hebben. Dat is een draaiboek waarin bijvoorbeeld staat welke calamiteiten kunnen voorkomen en welke hulpverleners bij welke werkzaamheden aanwezig moeten zijn. In het calamiteitenplan staat verder hoe eventuele slachtoffers vanuit afgelegen, geïsoleerde gebieden vervoerd kunnen worden naar hulpposten of hoe hulpdiensten de werklocatie kunnen bereiken. Meer informatie vind je in de 'Checklist Veldhulpverlening' van de VBNE.

Melding doen

Meld ongevallen en incidenten altijd direct bij degene die toezicht houdt of bij de organisatie. Incidenten die leiden tot ziekenhuisopname, blijvend letsel of overlijden, moeten worden gemeld bij de Arbeidsinspectie. Hoe je dat doet, lees je in de 'Checklist ongevallen'. Ook moet de ongevallenverzekeraar worden ingelicht.

Heeft iemand regels overtreden? Dan treedt de Arbeidsinspectie op, bijvoorbeeld met een waarschuwing of boete. Ook kan de Inspectie het werk stilleggen. Deze sancties zijn bedoeld om zo snel mogelijk een einde te maken aan een onveilige werksituatie. Daarnaast werken ze preventief. In het uiterste geval kan een betrokkene strafrechtelijk vervolgd worden. Hij of zij kan ook aansprakelijk gesteld worden vanuit de zorgplicht uit het Burgerlijk Wetboek.

Leren van incidenten

Gelukkig zijn incidenten zeldzaam. Als er toch iets misgaat, is het belangrijk dat je samen leert van een incident, klein of groot. Wat ging er (bijna) mis? En hoe kun je dat in de toekomst voorkomen? Het gaat erom dat je het met elkaar deelt en bespreekt wat je een volgende keer beter anders doet. Zo zorg je er samen voor dat het werk weer veilig wordt en je nieuwe incidenten voorkomt.

Verzekering

Veel natuurorganisaties hebben vrijwilligersverzekeringen voor aansprakelijkheid en ongevallen. Ook gemeenten hebben vrijwilligersverzekeringen. Zorg dat je weet hoe het voor jouw situatie is geregeld. Let op: een verzekering kan weigeren om uit te betalen als de veiligheidsvoorschriften niet zijn gevolgd!

Tot slot

Veiligheid is een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Samen zorg je voor een veilige werksituatie, zodat iedereen na het werk weer gezond naar huis kan.

Meer informatie

De Arbocatalogus geeft de veiligheidsafspraken in de Sector Bos en Natuur: [Arbocatalogus Bos en Natuur \(stigas.nl\)](https://www.stigas.nl/arbocatalogus-bos-en-natuur).

Deze brochure is mogelijk gemaakt door een bijdrage van Colland.